

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1951. G.

25. MARTĀ

Nr. 12 (323)

Baltijas padomju folkloristu konferencei sanākot

J. NIEDRE

Padomju Savienībā vairs ne simti un ne tūkstoši, bet simti tūkstoši un miljoni lauku rada arvien jaunus un jaunus kultūras vērtības, padarot bagātāku savu Dzimteni un cilvēces kultūru.

Arī Padomju Latvijas strādnieku, kolchoznieku un inteliģences masu kultūras iaucsmes neatpaliek no vecāko republiku sasniegumiem. Mūsu kultūras masu pašdarbības kolektīvi ne vien uzrāda augstu māksliniecisku gatavību izpildījumā, bet apliecina arī savas jaunrades spējas. Pašdarbības kolektīvi sacer jaunās tautas dejas, jaunus skaņotus, iecienītu tekstus, jaunās dziesmu melodijas un tekstus. Talsu, Tuku, Gulbenes, Aizputes, Ogres un Siguldas rajonu kolchoznieku pašdarbības kolektīvi un atsevišķi teksti un dziesmu jaunradītāji ar saviem tekstiem, melodijām un dežām ir padarījuši bagātāku arī mūsu profesionālās mākslas lauku. Viņu darbs ir palīdzējis komponistiem, dzejniekiem, teātru mākslas meistariem. Ar šo un citu mūsu republikas rajonu pašdarbības kolektīvu un pašdarbības individuālo darbinieku pūlēm radušies laikmetisko padomju tautas dziesmu teksti, kuri no ZA Folkloras institūta publicējumiem jau bagātīgi izmantoti mūsu komponistu daiļradē. Radītais skaists kuru un solo dziesmas, kas jau ietvertas kuru repertuārā. Tātad arī Padomju Latvijā, līdzīgi kā tas ir vecākajās republikās, tautas masu radošais kultūras darbs sekmē profesionālās mākslas attīstību.

Cilvēces kultūras vēsturē jau apsimts gadus veido zinātni par tautas masu daiļradi — folkloristiku. Kapitalisma zemēs un vēl pirms dažiem gadiem desmitiem Baltijas republikās mācība par tautas māksliniecisko daiļradi — folkloru — bija zinātne, kas nodarbojās tikai ar pagātnes parādību aprakstīšanu un pētīšanu. Folkloristi interesējās par tautas dzeju, prozu, muziku

kā senatnīgu parādību, runāja par tautas radošo mākslas darbu pirms pusimta un daudziem simtiem gadiem, bet neievēroja laikmetisko tautas māksliniecisko daiļradi. Socialisma apstākļos marksisma-leninisma teorijā gaismā izveidojās jauna zinātne par tautas daiļradi — padomju folkloristika. Tā par savu galveno uzdevumu izraudzījusi ne vien pagātnes mantojuma, bet arī laikmetīgās tautas masu jaunrades un daiļrades procesu pētīšanu un sekmēšanu. Vērodamā padomju dzīves istenībā radušos masu māksliniecisko daiļradi, padomju folkloristi iegūst zinātniskus atzinumus un novērojumu, kuru vispārīna, popularizē un ievieš dzīvē ar nolūku panākt vēl augstāku padomju lauku kolektīvās un reizē ar to arī individuālās mākslinieciskās jaunrades cēlumu. Padomju folkloristika visādi palīdz tautas masu mākslinieciskajai kolektīvajai un individuālajai rosmē. Tā sekmē jaunu dzīli idejisku un formā augstvērtīgu dziesmu, stāstu, melodiju un citu folkloras veidojumu radīšanu, sekmē to propagandēšanu, reizē apkarotot visu mazvērtīgo kas vēl saglabājas no kapitalistiskās iekārtas, tāpat popularizēot citu padomju republiku progresīvo pieredzi šajā zinātnē, karot ar idealistisko atzinu paliekām un arī parādot pilnībā visu vērtīgo pagātnes folkloras mantojuma. Tādi šobrīd ir paši būtiskākie padomju folkloristu darba uzdevumi.

Pēc biedra J. V. Stalina ģenialo darbu par marksismu valodniecībā publicēšanas, kas tālāk attīsta marksistisk-leninisko teoriju, padomju folkloristikas zinātnei jāveic liels darbs tautas masu mākslinieciskās daiļrades pētīšanā un progresīvo atzinumu ieviešanā. Sekojot biedra Stalina norādījumiem par radošu

marksisma izpratni un praktisku piemērošanu, padomju folkloristiem ar visu atbildības apziņu jāatrisina daudzi aktuāli šīs dienas tautas daiļrades jautājumi. Tāpat padomju folkloristiem jānārvērtē viss, kas līdz šim sacīts par folkloru, tās raksturu, tās klasiskās mantojuma saturu un interpretējumu.

Sodien Rīgā savu darbu sāk Baltijas republiku folkloristu pirmā konference. Piecu dienu laikā Lietuvas, Igaunijas, Kareļu-Somu, Latvijas PSR, kā arī Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR un Maskavas folkloristi apspriedīs pašas svarīgākās folkloras problēmas. Jaunā, masu kolektīvos veidotā padomju folklorā, līdzīgi padomju literatūrā, tiks analizēta kā socialistiskā realisma tautas mutvārdu poezija. Tālāk tiks novērtēta veco folkloras tradīciju loma tautas jaunradē un daudzo padomju tautu dailliteratūrā ietekme laikmetīgās folkloras tapšanā. Bez tam Baltijas republiku folkloristi savā konferencē spriedīs par folkloristikas uzdevumiem sakarā ar biedra Stalina darbiem par marksismu valodniecībā, atmaskos marksisma vulgarizējumus un buržuazisko teoriju paliekas folkloristikā. Vispārīgi Baltijas padomju folkloristi iztirzās, un ja izrādīsies, ka visi priekšdarbi bū pietiekami veikti, arī pienems priekšpadomju laika folkloras vienas periodizācijas un klasifikācijas strukturālo shēmu. Ar to mūsu folkloras priekšpadomju laika veidotais materiāls iegūs mērķtiecīgu, vēsturiskai attīstībai un tautas vēstures notikumiem atbilstošu kārtotumu. Attiecībā uz padomju folkloras materiāliem šis uzdevums ir jau atrisināts.

Padomju Latvijas darba laudis, literāti, komponisti un mākslinieki ar lielu vērtību seko Baltijas padomju folkloristu konferencei. Tās atzinumiem jāietekmē vēl krāsīgāks kolchoznieku, strādnieku un padomju inteliģentu mākslinieciskās jaunrades uzplaukums.

1950. gads bijis jo spožs apliecinājums varenam padomju tautas radošā spēka uzplaukumam. To pārliecinoši redzam, vērojot arī mūsu zinātnes un kultūras attīstības gaitu. Ar saviem ģenialajiem darbiem valodniecības jautājumos lielais zinātnes korifejs un padomju mākslas celvedis biedrs Stalins atvēris neierobežotus plašumus domas lidojumam, zinātnes un literatūras progresam. Šis nerimtīgais progress spīgti atspoguļojas valdības lēmumā par Staļina premiju piešķiršanu izcilākajiem zinātniekiem, tehnikas novatoriem, mākslas meistariem.

Pārīstot Staļina premijas jauno laureātu sarakstus, izjūtam dziļu lepnumu par sasniegumiem, kas boļševiku partijas gudrajā vadībā gūti visās zinātnes, tehnikas, literatūras un mākslas nozarēs. Ar dziļu gandarījumu konstatējam, ka augsto apbalvojumu ieguvušie zinātnes, tehnikas un mākslas darbi, viss jauno laureātu devums, tāpat kā viss, kam ik dienas savas zināšanas un spēku atdod mūsu strādnieki, zemnieki un inteliģence, vēltis socialistiskās Dzimtenes varenības un labklājības celšanai, padomju cilvēka materiālo un kultūro bagātību vairošanai, mierīgai, radošai darba nodrošināšanai, ceļa pašķiršanai komunisma triumfam.

Komunisma celtniecības diženo ideju aizrauti, literatūras un mākslas darbinieki prozā un dzejā, plašos muzikālos sacerējumos un koncentrētās skatnīgās dziesmās, krāsās un marmorā attēlo mūsu laikmeta lieliskumu, padomju cilvēka — vēstures veidotāja — spēku un skaistumu.

Mūsu literatūras un mākslas pats pirmais uzdevums — patiesīgi, varoņa spožumā parādīt padomju cilvēku. Aktieri un gleznotāji, rakstnieki, komponisti un tēlnieki liek lielā visu savu talantu un meistarību, lai padomju cilvēka bagātās, cēlās iekšējās pasaules atklāsmē atrastu atbilstošus izteiksmes līdzekļus. Mākslas darbi, kas izpelnījušies augsto Dzimtenes balvu, liecina, ka šai virzienā gūti jauni nopietni panākumi.

Padomju socialistiskā iekārta pacēlusi mākslu nebijušos augstumos. Mūsu māksla un literatūra ir visas tautas lepnums un lolojums. To vada, taj uzdevumus un mērķus nosprauž boļševiku partija. Gādīgu tēva atbalstu tai allaž sniedz lielais Staļins. Rakstnieku un mākslas darbinieku saime, ar Staļina premijas laureātu spoģo pulku priekšgalā, netaupa spēku, lai attaisnotu tautas, partijas un biedra Staļina gādību un uzticību. Katrs gads ienes padomju literatūras un mākslas dārgumu krātuvēs jaunas un jaunas vērtības. Nav šaubu, ka padomju kultūras bagātību apcirkņos paliekošu vietu ieņems arī šogad ar Staļina premiju apbalvotie Fjodora Gladkova un Galinas Nikolaļevas prozas darbi, Andreja Mališko, Samuela Marsaka un Stepana Ščipačova dzejoļi un poēmas, Grigorija Rošaļa, Michaila Roma, Sergeja Gerasimova, Aleksandra Stolpera kino filmas, Dmitrija Kabalevska un Julijs Melitusa operas, Nikolaja Mjaskovska 27. simfonija, Borisa Johansona vadībā darinātā glezna «V. I. Lepina runa komjaunatnes III kongresā», Kukriņsku zīmējumu serijs «Kara kurinātāji», Sergeja Merkurova un Rafaeļa Izraeljana veidotais monuments «J. V. Staļins», V. Višņevska luga «Neaizmirstamais 1919.», inscenējums Maskavas Mazajā teātrī, M. Musorgska «Hovansčinas», inscenējums PSRS Lielajā teātrī un daudzi citi mākslas darbi, kuru radītāju vārdus lasām Staļina premijas laureātu sarakstos.

Staļina premijas laureātu vidū redzam ne tikai lielās krievu tautas izcilos dēlus un meitas, bet arī daudzu citu brālīgu republiku kultūras un mākslas darbiniekus. Cik cildeni šai faktā izpaužas ļēpiniski staļiniskās nacionālās politikas dzīvošā ietekme uz nacionālo kultūru attīstību!

Apbalvoto vidū ir arī Padomju Latvijas zinātnes, tehnikas un celtniecības darbinieki, komponisti, operas un teātra mākslinieki, dokumentālās kino filmas meistari. Par izkraušanas un iekraušanas darbu mehānicācijai un organizācijai radikālu uzlabojumu apbalvojums piešķirts Rīgas mašīnbūves rūpnīcas montāžas ceha brigadierim H. Greidiņam un rūpnīcas konstruktoru biroja priekšniekam A. Kostjukam. Staļina premijas cienīgs bijis akadēmika A. Smita devums askorbīnskābes rūpnīciskajā sintezēšanā, kā arī republikas zinātnieku S. Hillera un A. Kalniņa un farmaceutiskās rūpnīcības darbinieku S. Semepuka, N. Naumenko un M. Geršova ieguldījums jaunās metodes atklāšanā un ieviešanā tuberkulozes ārstniecības preparāta «PASK» ražošanā. Mākslinieciskā biedruma apliecinājums latviešu padomju komponistu saimei ir divu tās talantīgo pārstāvju — A. Skultes un M. Zariņa apbalvošana. Padomju Latvijas skaņveids mākslinieku plašais pulks no sirds priecājas par izcilajām sekmēm, ko guvis Dramas teātra kolektīvs ar Andreja Upiša «Zaļās zemes» inscenējumu un Juris Jurovskis, filmā atveidotāms krievu aviācijas tēva Žukovska tēlu. Pirmoreiz tik atzinīgu novērtējumu saņēmusi latviešu padomju baleta māksla — Staļina premija piešķirta baleta «Brīvības sakts» uzveduma veidotājiem. Lielā Dzimtenes balva piešķirta arī dokumentālās filmas «Padomju Latvija» radītājam. Šais piemēros redzam, cik strauji un zaļoksneji, Staļina Konstitūcijas saules atdzīvīnāta, aug mūsu republikas zinātne un tehnika, cik krāšņi nacionāla formā un socialistiskā saturā plaukst latviešu padomju kultūra un māksla.

Labākie padomju mākslas darbi paņz visēlākās, vishumanākās idejas. Mūsu literatūra un māksla kalpo jaunradē, darbam, mierīgai attīstībai. Tās augstākais uzdevums — palīdzēt partijai audzināt jaunu, komunistiskās sabiedrības cilvēku. Silti un savilpojoši mūsu literatūra un māksla stāsta par miermīlīgo, sava spēka apziņu varenā padomju tautu, dedzīgi propagandē brālību tautu starpā, proletariāto internacionālismu, sivi, ar svētām dūsmām apkaro imperialistiskos kara kurinātājus, cilvēces un civilizācijas nīkniekus ienaidniekus. Tādēļ mūsu literatūra un māksla nav tikai padomju cilvēku audzinātāja un virzītāja, tā ir boļševistiskās patiesības nesēja, miera un demokrātijas ideju paudēja visām pasaules tautām.

Pilnīgi pretēju ainu redzam kapitāla zemēs. Tur literatūra un māksla sirgst ar nedziedināmu spitalību. Mākslinieciskās nespēks un ideoloģiskās kanibalisms ir mūsdienīgu buržuaziskās, lai atlauts teikt, literatūras un mākslas raksturīgākās īpašības. Volstrita kalpībā nokļuvošo literātu, muziku, gleznotāju, kino darbinieku pūles tagad virzītas uz vienu mērķi — sagādāt Elzenhaueram un Makarturam lielgabalu galu, atmodināt masās vīskustoniskākos instinktus, saindēt, apmāt tautas apziņu. Progresīvos zinātniekus un māksliniekus Rietumos nežēlīgi vajā. Viduslaiku baznīcas tēvi ar skaudību noskatītos, ar kādu negantību sadedzina Hovarda Fastla grāmatas, kā gatavojas nolīnēt Polu Robsonu, kā padzen no zinātnes Frederiku Zolio-Kirī un profesoru Bernalu.

Salīdzināsim visu to ar kultūras un mākslas stāvokli padomju zemē! Kā uz deļnas mēs redzam starpību starp socialismu un imperialistisko kapitalismu, starp dzīvi socialistiskā sabiedrībā un «amerikanisko dzīves veidu». Šīs divas dzīves, divas kultūras un divas pasaules salīdzinām ne tikai mēs, padomju laudis. To dara visi godīgie cilvēki visās valstīs, visos kontinentos. Nav jābūt gaišredzīgam, lai pateiktu pie kāda secinājuma viņi nonāk sāda salīdzinājuma rezultātā.

Lūk, tādēļ padomju kultūras varenais uzplaukums, kura spožākā konkrētā izpausme ir ar Staļina premiju apbalvotie darbi, ir nozīmīgs faktors progresa, demokrātijas un miera frontes stiprināšanā pasaules mērogā. Komunisma celtnieku kultūra un māksla, staļiniskā kultūra un māksla ir kā augstli plivojošs karogs, uz kuru ar cerībām un uzticību raugās visa progresīvā cilvēce.

STAĻINA PREMIJAS LAUREATI

Solomons Hillers

Arvīds Kalniņš

Arvīds Jansons

Ādolfs Skulte

Arturs Lapiņš

MAKSIMS GORKIJS- CĪNĪTĀJS PAR MIERU

ARVĪDS GRIGULIS

Maksims Gorkijs — lielais krievu rakstnieks, kvēlais cīnītājs par socialistiskā humanisma principiem, kura dzimšanas 83. gadadienu 28. martā atzīmēs visā progresīvā cilvēce, līdz sirds dziļumiem nida buržuāziju un kapitalismu, jo ilgajās visās cilvēces laimīgu nākotnē. Līdz 1906. g. viņš dzīvoja iepazīstina cariskās Krievijas reālānos slāņus un viņu darbību. Sākot ar 1906. g. viņš visā pilnībā iepazīstas arī ar Vakarēiropas un Amerikas buržuāziju un kapitalistiskās sistēmas īstenību Vakarēiropā un Amerikā.

Gorkijs redzēja, ka kapitalismam visur ir vienāds laupītāja un asinsūcoņa raksturs, redzēja, ka viens no kapitalisma nostiprināšanās līdzekļiem ir imperialistiskais karš. Tāpēc kapitalisti bija nepārtraukti kara kurinātāji. Bet karš nesa postu un nāvi miljoniem darba ļaužu visā pasaulē. Tāpēc Gorkijs nesaudzīgi uzbruka buržuāzījam un kapitalistiem, atmaskojot viņu īsto seju virknē tēlojumu un pamfletu.

Notikumi 1905. g. revolūcijas laikā pierādīja, ka cariskā Krievija jau sen vairs nav spējīga izpildīt Eiropas žandarma funkciju, jo tā nespēja tikt galā ar Krievijas strādnieku šķiras revolucionāro kustību. Vakarēiropa un cariskā Krievija pārmērīgā lomā. Eiropas kontrrevolūcijas smaguma centrs pārvietojās no krievu muižniekiem uz angļu-franču bankiekiem un imperialistiem. Eiropas žandarmu vairs nesēdēja Pēterburgā, bet gan Berlīnē, Parīzē, Londonā. Tur atradās arī kara kurinātāju centrs. Šajā sakarībā biedrs Staļina rakstīja: «Tagad visiem kļuva skaidrs, ka Eiropa ņēvēd Krievijā ne tikai socialisms, bet arī kontrrevolūciju aizdevumu veidā cāram u. tml., bet Krievija Eiropā ne vien politiskos emigrantus — bet arī revolūcijas». (J. V. Staļina raksti, 5. sēj. 69. lpp.).

Sodien ir skaidrs, ka kontrrevolūcijas centrs pēc Tēvijas kara ir vēlējis pārvietojies un tagad tas atrodas Ziemeļamerikas Savienotās valstīs. To ar savu parasto cinismu deklarē pašā amerikāņi. Žurnāls «United States News» bravurīgi iespiež rakstu «USA vispasaules policijas loma». Līdz ar to Amerikā atrodas arī kara kurinātāju galvenais midzenis.

Maksims Gorkijs pareizi izprata starptautisko situāciju 1905. g. revolūcijas laikā. Tāpēc arī viņš uzskatīja par savu pienākumu dot triecienus Vakarēiropas un Amerikas kapitalismam un tā sargājiem — reakcionārajiem buržuāzījam. Viņš iesvēda degošu lāpu kara kurinātāju šakalu midzenī, apgaismojot viņu īstās sejas. Viņš apsvīdināja šo šakalu spalvas. To smilksieni bija dzirdami ilgi un vēl tagad atjaunojas, līdz ko piemin Maksima Gorkija vārdu.

Šī lāpa bija Gorkija tēlojumi un pamfleti, kas patiesi parādīja, kāda ir imperialistiskā pasaule. Vēl šodien šiem tēlojumiem un pamfletiem ir īsts kaujinieciskais raksturs, tie it kā nav zaudējuši no savas vērtības, gluži otrādi, tie šodien, kad imperialisti pūlas izraisīt jaunu pasaules karu, runā vēl spēcīgāku valodu nekā tajās dienās, kad tie tika sarakstīti.

Maksima Gorkija tēlojumi un pamfleti pret imperialistiem radās sakarā ar viņa ārzemju braucienu 1906. g. 1905. g. 11. janvārī Maksims Gorkijs ieradās Rīgā. Tie viņu apcietināja, noveda uz Pēterburgu un ieslodzīja Pētera-Pavla cietoksnī. Trubeckas bastionā. 39. kamerā. Pret Gorkiju vērsa apvainojumu, ka viņš piedaloties revolucionarajā kustībā un agitējot pret cara patvaldību. Galvenais cēlonis Gorkija arestam bija tas, ka Gorkijs pēc asinainajiem 9. janvāra notikumiem tūlīt bija uzrakstījis uzsaukumu «Visiem krievu pilsoņiem un Eiropas valstu sabiedriskai domai».

Līdzko tauta uzzināja par Gorkija arestu, sākās masu kustība par Gorkija atbrīvošanu. Šī masu kustība pārsniedās arī uz Vakarēiropu, jo Gorkija vārds bija plaši pazīstams jau visā pasaulē. Pat tāda kabineta cilvēks kā Anatols Franss izgāja uz ielas un masu mīlīgā pazinoja: «Tāds talants kā Gorkijs, pieder visai pasaulei, visa pasaule ir ieinteresēta viņa atsvabināšanā». Cariskā patvaldība bija spiesta rēķināties ar šo masu kustību un Gorkiju pret 10.000 rubļu drošību atbrīvoja.

Pēc tam, kad Gorkijs 1905. g. novembrī bija saticies ar Leninu, viņš 1906. g. sākumā dodas uz Somiju. Uzzinājis, ka cariskā patvaldība gatavojas viņu no jauna apcietināt, viņš sāpāmās bolševiku partijas uzdevumu, dodas uz ārzemi.

Vēl pirms Gorkijs apmetās Berlīnē un Parīzē, bet pēc tam devās uz Ame-

riku, kur uzturējās vairākus mēnešus. Tieši šajā ārzemju braucienā sākās intensīva Gorkija darbība pret imperialismu un šīs darbības rezultāts arī šodien ir liels spēks cīņā par mieru. Jau Francijā Gorkijs sāka šo cīņu, aicinādam, lai franču tauta nelauj Francijas valdībai piešķirt cariskajai Krievijai ārējo aizdevumu — divi miljardi franku apmērā. Šis aizdevums tika iztērēts revolucionāru apšaušanai, lauku kara tiesām un sodekspedīciju bandu uzturēšanai. Šajā sakarībā Maksims Gorkijs uzrakstīja plašu rakstu «Skaistā Francijā». Tas bija ass pamflets, kas atklāja buržuāziskās Francijas īsteno seju un nolūkus. Franču buržuāzija un sīkburžuāzija ārkārtīgi uztraucās par šo Gorkija darbu un pārmeta Gorkijam, ka tas apvainojot visu franču tautu, droši un pārliecinoši Gorkijs atspēkoja šo nepatieso apgalvojumu un paskaidroja, ka viņš iesplāvis seju tai Francijai, kas spļāva uz E. Zolā, kas kļuvis par reakcijas pērķli un kurai nav nekā kopēja ar franču tautu. Šim Gorkija rakstam par reakcionāro Franciju bija liela vēsturiska nozīme, jo tas parādīja visai pasaulei, kur meklējams reakcijas centrs, kur meklējams pasaules ļaunuma sakne — imperialistiskā kapitalā, kas valda pār tautām.

Citāds saturs bija Gorkija otram rakstam — «Uzsaukumam franču strādniekiem». Tas bija aicinājums uz internacionālu darba tautas solidaritāti cīņā pret reakciju. Franču buržuāzija nodeva tautas intereses un parlamentā nobalsoja par aizdevumu Krievijas cāram. Taču plašās jo plašās tautas masas bija guvušas skaidru ieskatu par to, kur meklējami netaisnības īstie cēloņi.

No Francijas Gorkijs devās uz Ameriku, kur viņa popularitāte jau bija ļoti liela: viņa darbi bija tulkojami angļu valodā un izplatīti miljoniem eksemplāros.

Krievijas cariskā patvaldība, kas bija uzmanīgi sekojusi Gorkija darbībai Francijā un bija jau ļoti nobažījusies par savu ārējo aizņēmumu, tūpat stipri uztraucās par Gorkija braucienu uz Ameriku. Cariskais sūtnis Amerikā — Struve centās panākt aizliegumu iebraukt Gorkijam Amerikā. Kad tas neizdevās, krievu sūtniecība Ņujorkā uzspridza buržuāzisko presi cīņai pret Gorkiju. Šo uzspridzo buržuāzijas rokaspūšis darbības rezultātā Gorkija uzturēšanās Amerikā ir sākās ar liela mēroga sabiedrisku skandalu.

Gorkija sagaidīšanai Amerikā progresīvās aprindas gatavojās ļoti svinīgi. Bija izraudzīta īpaša komisija ar Marku Tvenu priekšgalā. Skandāla rezultātā svinību komisija atcēla banketu un attiecās no gādības par Gorkiju. Marks Tvens, neizprazdams, kas slēpās aiz organizētā incidenta, pārgāja Gorkija pulgotāju rindās.

Organizētam incidentam tomēr nebija vajadzīgu panākumu. Gorkiju neizdevās iebaidīt. Gorkijs izpildīja savu revolucionāro pienākumu un «atklāja» Ameriku, atmaskojot Amerikas imperialistu reakcionāro raksturu un imperialisma postošās sekas sabiedrībā un visā cilvēcē. Līdz Gorkijam par Ameriku nekad neviens kaut ko tamlīdzīgu nebija rakstījis. Ko tik spoži pasaka Gorkijs, to tūpat spoži turpināja Majakovskis savā Amerikas braucienā.

Amerikā Gorkijs saraksta apmēram desmit pamfletu, kas satur viņa ārzemju brauciena kopvērtējumu. Gorkijs dzīl, jo dzīl prātā ielūkoties imperialisma vaigā un bezbailīgi pateikt patiesību. Šodien šī patiesības balss skan skaļāk nekā jebkad, jo uz Ameriku ir pārvietojies visas pasaules reakcijas centrs.

Gorkija «Amerikas pamfleti» sadalās divos ciklos — «Amerikā» un «Manas intervijas». Pirmajā cikla autors sniedz kapitalistiskās pilsētas tēlu. Šajā tēlā Gorkijs ir prātis atspoguļot visu kapitalistisko sistēmu. Ņujorku kā tipisku kapitalisma pilsētu Gorkijs apzīmē par «Dzeltenā sātna pilsētu». Lielisku efektu Gorkijs panāk ar meistarišķi lietotām alegorijām. Dzeltenais sātns ir dolārs. Autors rāda, kā pilsētas iedzīvotāji skraida pa ielām, dzenājot zeltu. Dzeltenā sātna rokās cilvēki top par rūdu, no kuras sātns kausē zeltu. Gorkijs aizrāda, ka viņš daudz redzējis pasaulē nabadzības, bet tādu postu un nabadzību kā Ņujorkas strādnieku kvartālos viņš nekur nav sastapis. Tie bija asi un baigi vārdi par pasaulē izreklamēto «tūkstoš iespē-

jamību» pilsētu. Gorkijs parādīja, ka strādniekam tur ir tikai viena iespēja: iet bojā fiziski un garīgi. Dzeltenais sātns izsūc viņa spēkus.

Otrajā ciklā sastopam pamfletu «Viens no republikas karājiem». Te Gorkijs rāda lielisku imperialista tēlu. Vēl pirms autors sniedz priekāstu, kā viņš iedomājas miljonus. Katrā ziņā viņam vajag būt trim vēderiem, pusotra simta zobu. Viņš ir rima, jo ēd no rīta līdz vakaram. Ja ne tā, tad kāda nozīme ir būt miljonom. Šajā hiperbolā Gorkijs atklāj kapitalisma bezjēdzību, pretrunu ar cilvēka dabu. Bet kad autors sastopas ar miljonus, tad izrādās, ka viņš savā iedomā ir maldīgs. Dzīvā imperialists atgādina vecu apkalpotāju Eiropas aristokrātu namos. Visa imperialisma būtība atmaskojas intervijā, ko sniedz miljonnārs. Zīmīgi skan patiesība par Amerikas valdību. Uz jautājumu, vai valdība netraucē miljonom aplaupīt tautu, miljonnārs atbild: «Valdība? Ah... Tie ir tie tur... Vašingtonā. Nē, viņi netraucē. Tie ir ļoti rātni zēni... Starp viņiem ir daži no mana kluba...» Neskatoties uz tik «patikamu» valdības pozīciju, miljonnārs tomēr vēlētos vēl pilnīgāku sadarbību. Dērtu daži pārkārtojumi: «... Visiem valdības locekļiem jābūt rūpniecības uzņēmumu akcionāriem — tad viņi ātrāk un vieglāk sapratīs zemes intereses. Tagad man nākas uzpirkt senatorus, lai pārliecinātu viņus par manām nepieciešamībām... dažos sīkumos. Tad tas būs labāk.»

Nav lieki jāpasvītro, ka Gorkijs ir uzsitis nazi tieši uz galvas. Sodien miljonnāri ir sasnieguši to stāvokli, kādu vēlējas sasniegt 1906. g. Maksima Gorkija «intervētais miljonnārs». Tātad, reakcija Amerikā ir pašā ziedā.

Tikpat interesanti ir citi jautājumi, kurus noskaidro savā intervijā Gorkija miljonnārs. Piemēram: «Dzīvi tu redzi pareizi tikai no zelta kaudzes gala.» Par reliģiju: «Reliģija ir eļļa. Jo bagātīgāki mēs esam, jo ziedisim dzīves mašīnu, jo mazāka būs daļa berze, jo vieglāks mašīnista uzdevums.» Citādi tas ir ar socialistiem. «Socialisti ir smiltis dzīves mašīnā, kas iespējās visur, izjauc mehānismu pārejo gaitu... Labā valdībā nedrīkst ietilpt socialisti».

Nedaudzi minētie citāti liecina par to asumu un ironiju, ar kādu Gorkijs savos pamfletos atmasko šīs dienas reakcijas un kara kurinātāju centru — Amerikas imperialismu.

Tieši šodien mēs nedrīkstam šo Gorkija patiesību piemirst, kad Trumens un citi «dzeltenā sātna» vergus draud visai cilvēcei ar postu un iznīcību un jauniem kara draudiem.

Bet šo mošķu plāni ir sapuvuši pašos pamatos kā visa kapitalistiskā dzīve. Tie nekad nerealizēsies, jo reakcijai ir izaudzis milzīgs pretspēks, kas ir neuzvarams savā varenībā un ticībā rītdienai.

Lietiski jau 1931. g. to sacījis Maksims Gorkijs savā atbildē kādam žurnālam uz piesūtīto anketu. Uz anketas jautājumu: «Kas būtu jādara, lai novērstu karu?» — Gorkijs atbildēja: «To pašu, ko darīja Padomju Savienība» (t. i. realizēt socialistisko revolūciju). Un mēs zinām, ja arī Gorkija ieteikums uz anketa nav vēl realizēts, tad tomēr visas pasaules darba laudis smērot, kas ir viņas ienaidnieki un viņas draugi. Tie prātis un jau šodien prot atklāt un droši nostāties uz aktīvu miera cīņai cēla. Tie liels nopelni arī Maksimam Gorkijam, kas ar saviem draugiem un talantīgajiem vārdiem jau 1906. g. nostādās miera sardzē un palīdzēja cilvēkiem visā pasaulē saskatīt patiesību.

Arī tālākā savā dzīves gaitā Gorkijs vienmēr turpināja aktīvu imperialisma atmaskošanas darbu, mobilizējot ap miera un cilvēces laimīgas nākotnes ideju visas pasaules demokratiskos spēkus.

Lai atceramies tikai viņa vispār pazīstamo uzaukumu: «Ar ko tūs, kultūras meistari!» Šim uzaukumam, daudzām Gorkija runām un rakstiem bija milzīga nozīme sabiedriskās domas mobilizēšanā pret imperialistiskajiem mērķiem, cīņā pret fašismu, kad tas gatavoja otro pasaules karu un uzbrukumu mūsu socialistiskajai Dzimtenei.

Plaši talantīgi un dzīves patiesības pilni ir daudzdie Maksima Gorkija raksti, kas vēlti cīņai par mieru. Kā šodien rakstīti, tie skan dzīvi, patiesi un laimīgi. Tie šodien ir visas cilvēces miera karoga vārdi. Tāpēc Gorkijs atrodas šodien miera cīņā pašās pirmajās rindās. To spilgti apliecina tikko Maskavā iznākusi Maksima Gorkija grāmata — viņa darbu kopojums «Par mieru un demokrātiju».

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBĀ

Latviešu padomju literatūras valodas jautājumi
J. V. Staļina darbu gaismā

Nesen notika RS un LPSR ZA Valodas un literatūras institūta kopēja sanāksme, veltīta valodas problēmām sakarā ar biedra Staļina ģenialajiem darbiem par valodniecību.

Sanāksmi ievadīja tautas rakstnieks A. Upītis, norādot, ka J. V. Staļina darbi valodniecībā visai padomju tautai un visai cilvēcei devuši jaunu izcilu ieguldījumu marksisma-leninisma zinātnē. Pamatojoties uz biedra Staļina atzinumiem, tagad iespējams radoši pārvērtēt un praktiski virzīt uz priekšu valodas zinātņu, literatūru un valodniecību sadarbību. Savā runā A. Upītis pakāvējis pie latviešu valodniecības attīstības, norādīja cēloņus, kas latviešu valodu kroplojuši pagātnē, buržuāziskās Latvijas laikā. Buržuāziskie nacionalisti nodarbojās ar dogmatisku mūsu valodas «latviskošanu», nelaujot valodai attīstīties tālāk, sarežģījot un kroplojot tās pareizrakstību. — Biedra Staļina darbi valodniecības jautājumos, — teica A. Upītis, — dod mums visplašākās iespējas kopt un veidot tālāk latviešu valodu. Mūsu valodnieku un rakstnieku uzdevums ir dziļi studēt J. V. Staļina darbus.

Referatu «Daži latviešu padomju literatūras valodas jautājumi J. V. Staļina darbu gaismā» nolasi K. Krauliņš.

Biedra Staļina darbi par valodniecību, pasvītrotā referents, iezīmē patiesas marksistiskās valodniecības sākumu, liek drošu un skaidru pamatu visu valodniecības jautājumu interpretācijai, ar staļiniskās principālītes gaismu apmirdz padomju valodas zinātnes turpmāko attīstības un sasniegumu ceļu. Tie satricina piļšos antizinašniskās, vulgarizatoriskās N. Marra un viņa sekotāju teorijas par valodu kā virsbūvi, par valodas šķiriskumu, par pēkšņām eksplozijām valodas attīstībā, darīja galu sajukumam un Arakčejeva režīmam tādā lielā un nozīmīgā zinātnes nozarē kā valodniecībā.

Sevišķi nozīmīgi J. V. Staļina darbi valodniecībā ir arī padomju literātiem — vārda māksliniekiem: to gaismā jo spilgti izceļas klasiskās un padomju literatūras nozīme valodas attīstībā un izkopšanā, tie jauna gaismā liek mums skatīt visas mūsu daudzdzinājo Dzimtēnes literatūras attīstības gaitu, liek dziļāk izprast rakstnieka meistarības problēmu. Tādēļ J. V. Staļina principālie darbi valodniecības jautājumos iezīmē jaunu augšupeju arī padomju literatūrā, jo tie jau tagad kļuvis cīņas karogs par augstvērtīgu literāro valodu, lai rakstnieku radītie tēli kļūtu vēl iedarbīgāki tautas masās.

Staļina darbu gaismā jaunu nozīmi iegūst M. Gorkija lielais darbs cīņā par augstvērtīgu padomju literāro valodu.

Latviešu literārajam valodai daudz posta nodarījuši dekadenti un formalisti gan pēc 1905. gada revolūcijas, gan arī kultūralais pagrimums buržuāziskajā Latvijā. Zināmu postu latviešu padomju literatūrai nodarīja arī Marra un viņa piekritēju aplamie, antimarksistiskie uzskati valodas jautājumos, tāpat dažādie buržuāziskie nacionalisti valodas teorijā un praksē.

Studējot biedra Staļina darbus par valodniecību, ikvienam rakstniekam kā vārda māksliniekiem jānoskaidro, ko sevišķi jādomā par divām lietām: par valodas vārdu krājumu un tās gramatiskā uzbūvi. Tas jāņem vērā daudzlied mūsu rakstniekiem un tulkotājiem, tāpat redaktoriem viņu praktiskajā darbā, cīnoties par valodas izteiksmīgumu, precizitāti, tēlainību un daiļskanību. Šai ziņā par paraugu var nodērt Raiņa, A. Upīša un citu mūsu labāko rakstnieku daiļrades valoda. Literārs stils ir veidojams gramatikas, gadu simtiem ilgi veidotas tautas valodas struktūras robežās.

Runājot par mūsu rakstnieku stilu, ir daudz kas jāvēlās. Referents sīkāk pakāvējis pie atsevišķiem valodas un stila trūkumiem Z. Grīvas, Fr. Rokpelņa, A. Grīgļa prozas un dramaturģijas darbos. Tie raksturīgi arī citiem autoriem. Arī mūsu dzejniekiem vēl jāpūljas samērā nabadzīgs vārdu krājums, kādēļ tie daudzkārt nespēj spēcīgi izteikt mūsdienu cilvēku daudzkrāsainās jūtas, dzīļos, cildenos pārdzīvojumus. Daudzos dzejoļos atkārtojas vieni un tie paši vārdi, nolietotas klīšenes un stampi. Ipaši tas sakāms par J. Grotu, kas pēdējā laikā strādā ļoti pavisri. Arī A. Baloža dzejā griezains, emocionāli pārliecinošs rindas režīm, nomaina ar vieglu roku uzrakstīta frāze vai trafalets. Valodas ziņā lielāku krāsainību un precizitāti var prasīt arī no V. Brutānes un vairāku citu dzejnieku daiļrades. Latviešu padomju rakstnieku valoda dod pamatu secināt, ka liela daļa mūsu rakstnieku vēl nepietiekami mācās bagāto, tēlaino un kodolīgo tautas valodu, mazu vārdu piegriez klasiķiskās literatūras paraugiem.

— Mums, latviešu padomju rakstniekiem, — teica K. Krauliņš, — arī valodas ziņā, izteiksmes un stila ziņā jāmācās ne vien no latviešu, bet jo sevišķi no krievu vārda meistariem, kas ir nepārspēti tēlošanas plastiskumā. Bet ar krievu rakstnieku nozīmīgās pieredzes apgušanu mēs vēl pārāk kūtri nodarbojamies. Tas radikāli jālabo.

Norādot uz virkni konkrētu uzdevumu, kas jāatrisina, lai paceltu mūsu rakstnieku daiļrades valodas iedarbīgumu, referents aicināja rakstniekus studēt biedra Staļina ģenialos darbus par valodniecību, tālāk celt savu meistarību, izkopt savu valodu tā, lai viņu grāmatas vēl lielākā mērā palīdzētu tautai komunisma celtniecībā.

Debatēs A. Grigulis konstatēja, ka mūsu literārā valoda patiešām bieži vien ir nabagāka par to dzīvo valodu, ko runā tauta. Bet literatūras valodai jābūt bagātākai nekā tautas valodai, jo rakstniekam jābūt jaunradītājam. Viņš ieteica daiļdarbu recenzentiem un literatūras kritiķiem, kad tie runā par rakstnieku darba meistarību un stilu, nopietni analizēt arī valodas jautājumus biedra Staļina darbu gaismā.

J. Nīdēre runāja par to, ka biedra Staļina darbi par valodniecību māca valodas jautājumus apskatīt kā literāru darbu formas un satura vienotības problēmas. Valoda aizvien papildinās ar jauniem vārdiem, bet mēs necenšamies šos vārdus tautā sameklēt, lietot savā daiļradē. Pēdējo gadu prozas darbi liecina, ka mūsu prozaiķu vārdu krājums sašaurinājies, kas rāda, ka rakstnieki stāv tālu no dzīves, nepazīst mūsu rūpniec un kolchozu ldienu, kur katru dienu rodas arī jauni vārdi, kuros atspoguļojas mūsu laimētis.

Profesors M. Jakovļevs, pamatojoties uz J. V. Staļina ģenialajiem norādījumiem par bāzes un virsbūves attiecībām, norādīja, ka padomju rakstnieki, kritiķi, literatūras pētnieki un zinātnieki ir laimīgi par to, ka biedrs Staļins tiem nodrošinājis visas iespējas pacelt uz augstākas pakāpes arī padomju literatūru.

M. Saule-Sleina sīkāk iztirzāja tautas valodas un literārās valodas atšķirību un savstarpējo mijiedarbību. M. Gorkijs saka, ka valodas dalīšana literatūras un tautas valodā nozīmē, ka ir neapstrādāta un meistaru apstrādāta valoda. Rakstniekiem ļabi jāzina tautas valoda, vārdu pamatfondu. Vārdu krājums ir valodas būvmateriāls, kas vislielāko nozīmi iegūst tad, kad tas nokļūst gramatikas rīcībā. Rakstnieku uzdevums rūpēties par pareizu valodu, respektējot valodas likumus.

Par līdzīgu parādību runāja arī N. Zadorņovs. Mūsu plašajā socialistiskajā Dzimtēnē, jaunceltņu rajonos, visur, kur veidojas jaunas ražošanas, darba un sadzīves attiecības, nepārtraukti rodas arī jauni vārdi, jauni izteicieni. Šie vārdi spilgti raksturo mūsu šodienas īstenību protams, ne visi jaunie vārdi iegūs atzinību tautas masās, valodas un literatūras veidošanās. Bet, kā liecina literatūras attīstība, daudzu padomju rakstnieku daiļradē šiem jaunajiem vārdiem ir sava nozīme un daudzi no tiem pāriet tautā un literatūrā. Rakstnieku uzdevums ir atlasīt un iedzīvotājiem plašāk labus vārdus, kuriem var būt nākotne.

A. Vilsons izteicās, ka latviešu literatūrā vēl nav izskaustas dažādu žargonu ietekmes, bet cīņa par skaidru valodu prasa šajā jautājumā noteiktību. Sakarā ar biedra Staļina norādījumiem tagad lielu vērību velti valodas gramatikajai uzbūvei. Pie mums tomēr vēl pārāk maz interesējas par valodas formu bagātību, tās gramatiskajām iespējām, tā, piemēram, darbības vārdu neizmanto pilnīgi, bet tikai dažas tā pielietošanas formas.

— Cīņa par valodas kultūru ir cīņa par valodas pareizību, kuplumu, kodolīgumu, par valodas izteiksmes spēku, — teica K. Krauliņš. Tas jāievēro arī tiem, kas strādā literatūras kritikas un valodas zinātnes novadā.

Runātājs arī labiem piemēriem raksturoja leksikas attīstību latviešu teātra kritikas laukā, par šī novada terminoloģijas izveidošanos. Šajā virzienā arī šodien vēl nākas sastapties ar nekonkrētiem šampiem un neskaidram izteicienu klīšējām.

J. Vanags, atsaucdamies uz A. Fadejeva norādījumiem, runāja par nepieciešamību celt rakstnieku praktiskā darba rūpību valodas izkopšanā. Ipaši jauno autoru manuskriptus redakcijās nākas vairākkārt labot ne vien valodas ziņā vispār, bet pat atsevišķu teikumu konstrukcijās.

Par to, ka valodniecības jautājumos pie mums jāaktīvizē principāla kritika pret buržuāziskā nacionalisma noskaņām runāja J. Dīmanis.

JAUNĀ PADOMJU DZEJA

A. Surkova referats jauno rakstnieku otrajā Vissavienības apspriedē

Pirms četriem gadiem jaunie rakstnieki un jaunie dzejnieki bija šeit. Maskavā, sapulcējušies, lai plaši apspriestu lielos uzdevumus, kas tad bija veicami mūsu padomju literatūrā.

Ceturs gados, kas pagājuši kopš jauno rakstnieku pirmās apspriedes, mēs esam bijuši liecinieki iepriecināšanai, straujai no pašām mūsu padomju dzīves dziļiem nākušo jauno talantu uzplaukšanai.

Stalīna premijas laureātu vidū šīs gados saskatām vairāk nekā 40 jaunos rakstniekus. Ievērojama daļa no viņiem — dzejnieki. Tie ir laudis, kuru daiļrade kļuvis mūsu padomju lasītāju visplašāko aorindu ieguvums un kuru daiļrade mūsu sabiedrība atzinusi par mūsu padomju literatūras attīstības vislabāko, visprogresīvāko tendenču izpaušmi.

Ne tikai piešķirto Stalīna premiju skaits nosaka jauno rakstnieku sekmes pagājušajos četros gados. Ja atmiņā pārļopojam grāmatas, kas iznākušas pēc pirmās jauno rakstnieku sanāksmes, ja atceramies jaunos vārdus, kas ieņākuši padomju lasītāju apziņā, tad ar pilnām tiesībām varam teikt, ka visās Padomju Savienības brālīgajās literatūrās šīs četros gados izaudzis liels jaunu talantu, lasītāju vidū popularitāti iekarojušu dzejnieku pulks.

Sodien padomju literatūrai veicamie uzdevumi ir īpaši lieli un atbildīgi. Mēs esam sapulcējušies, kad mūsu Dzintenes tautas, ar uzvaru izpildījušas pēckara stalinisko piecādi, sākušas atrisināt jaunus jo diēnas komunistiskās sabiedrības celtniecības radošos uzdevumus. Lielās komunisma celtnes sprauž mums līdz šim vēl tik plašā mērogā nerisinātus uzdevumus.

Dabiski, ka arī mūsu padomju literatūrai un konkrēti, mūsu padomju dzejai veicami jauni milzu uzdevumi. No to atrisinājuma būs atkarīgs, vai mūsu dzeja spēš ienemt to godpilno vietu, kādā tai jābūt uz komunismu ejošā sabiedrībā.

Mūsu literatūra mūsu dzeja savu labāko pārstāvju daiļradē netulājos vēstures vezumniekos, nevelkas aiz darba jauz — komunisma celtnieku armijas kolonām, bet solo šīs armijas pirmajās rindās.

Pēckara pasaulē apstākļi ir tādi, kas spēš visus niemēlīgos laudis rūpēties par cilvēces nākotni, saliedēt savus spēkus cīņai pret kara kurinātāju mēģinājumiem uzspiest jaunā jaunā pasaulē slaktiņu, mēģinājumiem pārvērst planētu par gigantisksu moku un pasaulē kara noslepkavot cilvēces nākotni, kuru iemieso mūsu dižā socialistiskā Dzintene.

Visu paaudžu padomju rakstniekiem šie apstākļi pilnā augumā nosprauž uzdevumu cīnīties par mieru, vairojot visu miermīloju lauzi modrību, pastiprināt mūsu līdzpilsonu sirdīs tādas dziļas lūtas kā padomju patriotisms, uzticība Lenīna-Stalīna diženajai lietai, vislielākā uzticība un mīlestība mūsu lielajam vadonim, diženajam miera karognesējam — biedram Stalīnam.

Izejot no šā milzīgā uzdevumu loka, mums arī jānoskaidro, kas tad mums šobrīd ir patē lielākais, pats svarīgākais un pats nozīmīgākais, jānovērtē tas, ko esam izdarījuši un ko pašlaik darām.

Govatodamies referatam, es izlasīju vairākus desmitus dažādu PSRS tautu jauno dzejnieku pēdējos gados izdotu grāmatu un daudzus simtus iespiestu un neiespiestu dzejoļu un poemu. Un, lūk, kad es mēģināju visu izlasīto sumēt un mēģināju šos darbus kaut kā salīdzināt ar to, kas dzejai bija raksturīgs, teiksim, pirms 20 gadiem, pirmās piecādes sākumā, visbūtiskākais un visizteiksmīgākais nebija tas, ka jaunie dzejnieki, kuri daiļrades ceļu sākuši iet pēckara gados, rakstīja lietiski un labi. Arī vēl tagad pat ļoti labās grāmatās ir daudz vāju dzejoļu, un pat ļoti labos dzejoļos ir daudz vāju rindu. Par to es runāšu vēlāk. Lietas būtība ir tā, ka dzejas tonuss, jauno dzejnieku pašsajūta pārsteidzoši atšķiras no tā, kas bija raksturīgs, teiksim, dažiem divdesmito — trīsdesmito gadu dzejniekiem. A. Altajevs bija uzrakstījis tādu poemu — «Entuziasti ar ūsām». Tajā dzejnieks žēlojas, ka viņam nav izdevies piedzimt revolūcijas diēnas, pilsonu kara gados, ka viņa paaudzei lemts dzīvot iedieniskos, prozaiskos gados, bez romantikas.

Jauno dzejas, kurās skan mūsu latkmeta dzīvā bals, atšķiras ar to, ka mūsu laiks ar šķietami ikdieniskiem notikumiem atklājas jaunā dzejnieka sirdij kā to diēna jūtas un dziesmu augšpūceļošā patosa pilnē laiks.

Un kad aplūkojam dzejnieku jaunātnes grāmatas, — vai tās uzrakstītas Urālā, Leningradā, Tbilisī vai Erevanā, dažāda temperamenta un dažādās poetiskās manieres un savdabības cilvēku uzrakstītas grāmatas, kurām vēl ir kopīga vājiņas, nenostabilizētas balsis — labākās no tām divē mūsu laikmeta garu. Tās ir miesa no mūsu laikmeta miesas. Es negribu sarūgtināt vecākās paaudzes dzejniekus, bet jaunie dzejnieki pa laikam ir daudz atsaucīgāki jaunām, dzīves izvirzītām temām.

Ja mūsu atzīto dzejnieku daiļradē līdz šim pavāji izvērsās strādnieku, industrialā, ražošanas tema, līdz šim vēl ne sevišķi spēcīgi skan celtniecības tema, tad, kaut arī ne vienmēr, drošajos jauno dzejnieku dzejoļos šī tema skan ar katru gadu spēcīgāk.

Lūk, Mihaīla Pīlpenko grāmata «Pilsētas dzimšana». Ar visiem saviem trūkumiem, kuru cēlonis tas, ka autors ir jauns mākslinieks, tā mūs ievada milzīgo radošo darbu pasaulē Urālā. Lūk, Mihaīla Sazonova grāmata «Narvas vārti». Tā aizvada lasītājus leningradiešu strādnieku vidē, stāsta par putiņoļiem, par audējiem un audējām, atklāj viņu darba viņu profesijas romantiku. Un pat daži dzejnieki, kuri ne tikai stingri iemācījušies panta veidošanas ābeci, savu ceļu dzejā sāk ar šo lielo un izšķirošo temu.

Ārpus jauno dzejnieku uzmanības loka nepaliek padomju lauku tema. Tiesa, daudziem šī tema, par nožēlošanu, ne vienmēr skan pa jauham. Vēl ļoti daudz jauna dzejnieki nav ievērojuši vai, varbūt, pat ievērojuši, bet vecie izteiksmē līdzekļi traucē izteikt šo jauno tā, lai lasītājs to varētu spēcīgi izjust. Bieži vien mūsu dzejnieki, lai skatīti arī jaunie, izgrezno mūsu kolchoznieku tādā vārdū un tēlu ietērnā, kas atbilst vecajiem tradicionālajiem priekšstatiem par laukiem un to ledzīvotājiem.

Tādēļ īpaši patīkami starp jauno dzejnieku grāmatām atzīmēt dzejoļu, kuros jaunie lauki, jaunās sabiedriskās attiecības atklājas svaigi, pa jaunam.

Pie tādiem panākumiem pieder labākie dzejoļi algtājš dzejnieka Ivana Frolova grāmātā «Mana Kulunda». Stāstījuma par jaunajiem laukiem Frolovs attiecas no abstrakti retoriskās pozas. Tādas dzejoļos kā «Telefoniste», «Pārdevējs», virknē realistisku miniaturu viņš pacienties iet grūto, bet cildeno ceļu, uz kuru aicināja Majakovskis, — visprozaiskākajās, liktos, «visneheroišķākajās» un ikdieniskākajās lauku profesijas atklāt patosu un cēlumu, ko pauž cilvēka uzticība savam darbam.

Ka mūsu dzejnieki jau iemācījušies par, liktos, prozaiskām temām rakstīt savinoļoši un interesanti, varētu pierādīt ar dažiem dzejoļiem, tādēļ kā «Audēja», «Jaunais motorkuģis» un citi. Vēl ne visi izlīdzināti uzrakstītie Mihaīla Sazonova grāmātā. Laika biedru dzīvois tēlus šīs dzejnieks zīmē izteiksmīgi, ļoti silti, ledzīlinošos pašā temas eirdi.

Vēl neizlīdzinātāk, saraustītāk uzrakstītais Pīlpenko grāmātā tomēr gadās ne mazums dzejoļu, kas liecina, ka dzejnieks, savu galveno temu jau saustījis, atradis savas poezijas būtisko patosu.

Par miera laika Padomju Armijas temu, Mums, vecākajiem dzejniekiem, godīgi runāot, iznācis tā: mēs izkarojāmies, godam izkarojāmies lielā un ar uzvaru pabeigtajā karā, bet pēc tam armijas tema no mūsu uzmanības loka pazuda. Bet, lūk, apskatot diezgan daudz jauno dzejnieku daiļradi — es te domāju K. Vanšenkina, J. Vinokurova, V. Fedorovu, I. Varavu — redzam, ka šodienas armijā ir daudz interesanta un dzeliska, kas prasās izskanēt vārmās.

Bet būtu nepareizi, atzīmējot pozitīvās tendences jauno dzejnieku daiļradē, ar to vien aprobežoties. Par nožēlošanu, jauno dzejnieku vidū izplatītas dažas ilgstošas «augšanas slimības».

Daudziem jaunajiem dzejniekiem nav asas atbildības sajūtas lasītāja priekšā par uzrakstīto avīzē, žurnālā, grāmātā iespiesto.

Ne vienu vien jauno dzejnieku jāpie-

spiež iemācīties, ka šodien nedrīkst pie mūsu izaukušā gudrā lasītāja nākt ar sūkiem neijēdzīgiem anekdotiem.

Daudziem jaunajiem biedriem trūkst labas literāras gaumē.

Lūk, apdāvinātais dzejnieks Ivans Frolovs, kurš uzrakstījis spēcīgas, izteiksmīgas realistiskās vārmās, Un šis dzejnieks raksta:

Да здравствует
Наш созидательный труд!
...Рыбачки идут на рассвете...
И сотнями жизней
Трепещут, живут
Тяжелые крепкие сети.
На зорьке буди меня,
Родина-мать,
И так же стахановцем числи,
Коль в сети стихов
Я сумею поймать
Богатые
рыбины —
мысли.

Kā šis «zvis» — domas» nav sadūrušas dzejnieka bungadziņās!...

Lūk, spēlīgais dzejnieks Vanšenkina raksta:

И на поляну вышел часовой,
Простой солдат в защитной
гимнастерке.

Epitēts «vienkāršs», ko dzejnieki vispār pamatīgi novāzājuši, te ir nevietā, nepalīdz lasītājiem iedomāties karēivi, par kuru dzejnieks runā.

Tas pats Vanšenkina citā dzejoļi raksta:

Но там сердца скрываются какие,
Под этим грубой выделки сукном.

Slikti, neprecīzi, nevērīgi. Tā nedrīkst runāt un tā nedrīkst rakstīt, un nedrīkst tādā veidā nodot grāmatas izdevniecībai.

Mūsu jaunajiem dzejniekiem es ieteiktu biežāk pārlasīt Majakovska «Kā rakstīt dzejas?» Skiet, elementāra lieta. Un, bez tam, es ieteiktu ieskatīties Puškina manuskriptos, kaut vai to fotokopijās. Jūs ieraudzītu, kā Puškina, kura vārmās liekas rakstītas vienā elpas vilcienā, ilgi meklēja epitētus, kā viņš atmeta epitētus, kurus mēs uzskatītu par pagodinājumu likt savos dzejoļos pašā redzamākajā vietā...

Es gribētu pievērst biedru uzmanību arī vēl nopietnākiem jautājumiem, J. Gābinam ir dzejoļis «Precinieki». Divi jaunieki mil meiteni. Viena tos nemil, iemēlējusi trešo. Aprecējās. Bet noraidītie pielūdzēji pat aci nepamiršķināja, izdzēra kā glāzi sirupa, un aizgāja tālāk. Un viss tas — it kā deļojot, ne tikai ritmā, bet arī neparastā domas vieglumā.

Lūk, viņam ir grūta tema, varena etiska spēka pilna: «Aterizēzā, kareivī mājū».

Шли солдаты по чужбине,
До России путь далек.
— Что ж ты голову повесил,
Пригорюнился, браток?
Отвечал солдат солдату:
— Я горюю оттого,
У меня, браток, в России
Не осталось никого.

И сказал сержант солдату:
— Брось, товарищ, горевать!
Все отстроим и наладим,
Будет счастье на земле...
Шли солдаты из похода,
Возвращались домой.
Шел в строю правополанговым
Запелала молодой.
По земле печатал шаг.
Над гвардейскою колонной
Развевался красный флаг.

Tas ir nepatīss, melīgs dzejoļis.

Ja dzejniekam pietrūka dvēseles spēka atklāt savu temu cilvēciski, bolševistiski stingri un dziļi, tad labāk nekerties pie darba un neapvainot cilvēka bēdas ar mākslotu «možumu» tur, kur vajadzīgs dziļš humanistisks optimisms.

Tas, par nožēlošanu, attiecas ne tikai uz Ganabinu. Daudzi jaunie biedri savās dzejās un poemās tāpat izvairās no asām situācijām. Tiklīdz pienāk līdz lielai temai, kur jāparāda visi savi dvēseles spēki, lai dzejoļis izskanētu spēcīgi, pārliecinoši, tūdal, apiedami grūtības, cenšas atpirties ar lēnu nenozīmīgu anekdotu vai ar sausu, prātu un sirdi neaizkustinošu retoriku. Uzņemties izstrādāt lielu un dziļu temu — mums katram ir goda lieta, bet darbs par lielu temu jāraksta ar lielu, dziļu atbildības sajūtu cilvēku priekšā, neviltojot un nepadarot to sīku, jo lasītāja sirdis nepiekrāps!

Par nožēlošanu, daudziem jauniem dzejniekiem nepietiekami attīstītas paškritikas jūtas. Tāpat nepietiekami attīstīta sajūta par šīdiēnas lasītāja reālo uztveri.

PSR Savienības Augstākās Padomes sesijā, kas nesen beigusies, tika nosaukti daži skaitļi kuru mūsu rakstniekiem un dzejniekiem vajadzētu atcerēties un izprast.

37 miljoni augošās paaudzes pārstāvju pie mums mēcās pamatskolās un vidusskolās un vairāk nekā 1.200 tūkstoš cilvēku mācās augstskolās. Laudis ar augstāko un vidējo izglītību skaitāmi desmitos miljonu.

Bet tomēr jaunji un, par nožēlošanu arī ne sevišķi jauni literāti, bieži vien, atnākuši pie lasītāja, kurš jau sen zina sabiedrisko attiecību augstāko matemātiku, tēlodami profesorus un akadēmikus, mēģina viņam ieskaidrot, ka 2x2=4 un domā, ka viņi ir cilvēka dvēseļu inženieri.

Cina par māksliniecisko meistarību, man šķiet, ir vislielākais un visaktuālakais jautājums, kas šodien atrisināms mūsu dzejniekiem, jauniem un tādiem, kas vairs nav jauni.

Ar Puškina, Lermontova, Gorkija, Majakovska darbiem izaudzinātais lasītājs viegli atšķir surugatu no patiesas mākslas. Un, te es atļaušos pievērst jūsu uzmanību tam, kādā milzīgā loma cinā par padomju dzejnieka meistarību piešķirama literārajam mantojumam un, konkrēti, mūsu padomju laikmeta labākā un talantīgākā dzejnieka Vādiimira Majakovska mantojumam, jo runāt par meistarību, nebalstoties uz tām milzīgajām vērtībām, ko krievu dzeja uzkrājusi pirms mums — tas nozīmē nerunāt nekā.

Man liekas, ka patiesos apmērus Majakovska pieredzes iedarbībai uz padomju dzejas attīstību var noteikt, koncentrējot uzmanību divos virzienos.

Pirmkārt, nopietnā pētnieciskā darbā ar piemēriem no padomju dzejas dzīvās pieredzes, jāaplūcina nenoliedzamais fakts, ka šī dzejas novatora pārveidojošā darbība ietekmējusi kā viņam dzīvam esot, tā arī pēc viņa nāves, visas padomju dzejas attīstību visumā, arī tos dzejniekus, kuru pēc ārējās līdzības pazīmēm grūti iedalīt «Majakovska skolas» pārstāvju rindās.

Katrs īsts padomju dzejnieks, Majakovska laika biedrs vai arī literatūrā ienācis pēc viņa nāves, nevarēja sevi neizjust Majakovska novatoriskās iedarbības ietekmē, kas atbrīvoja no estētiskās inerības un kanoniskās rutīnas, paplašinot dzejas tematiku un prozematiku ar «visprozaiskākajām» sava la-

dzus norādījumiem literatūras teorijas un prakses novados, daiļdarbu kompozīcijas, stila un valodas jautājumos.

21. un 22. martā apspriedes plenar-sēdēs ritēja debates par galvenajiem referātiem un sekciju darbu.

Debātēs piedalījās V. Ažajevs, M. Prišvins, K. Fedins, A. Tvardovskis, VLKJS CK sekretars N. Mihaīlovs, A. Karavaļeva G. Nikolaļeva, L. Ošanins, R. Blūms un daudzi pazīstami rakstnieki, literāru izdevumu redaktori un jauno rakstnieku pārstāvji.

22. martā «Pravdas» kultūras namā notika jauno dzejnieku vakars.

Pēc 9 dienu spraiga darba jauno rakstnieku otrā Vissavienības apspriedē noslēdzās 23. martā. A. Surkovs, rezumējot tās darba rezultātus, atzīmēja, ka Stalīna premiju jauno ieguvēju vidū atkal ir 12 rakstnieki, kas literatūrā ieņākuši tikai pēdējos gados.

Šie panākumi tagad iedvesmo radošam darbam visus apspriedes dalībniekus. Lielā pacilātībā apspriedes dalībnieki nosūtīja apsveikumu biedram Stalīnam.

Apspriedes gaitā daudz ieguvuši arī Padomju Latvijas pārstāvji. E. Vilka darbus vērtēja A. Katajevs, dzejnieka V. Alatiņeva poemu «Lenins Rīgā» analizēja V. Inbere un S. Narovčatovs. Dramaturgu sekcijas darbā aktīvi piedalījās N. Vētra un I. Stupņikovs.

Tas, par nožēlošanu, attiecas ne tikai uz Ganabinu. Daudzi jaunie biedri savās dzejās un poemās tāpat izvairās no asām situācijām. Tiklīdz pienāk līdz lielai temai, kur jāparāda visi savi dvēseles spēki, lai dzejoļis izskanētu spēcīgi, pārliecinoši, tūdal, apiedami grūtības, cenšas atpirties ar lēnu nenozīmīgu anekdotu vai ar sausu, prātu un sirdi neaizkustinošu retoriku. Uzņemties izstrādāt lielu un dziļu temu — mums katram ir goda lieta, bet darbs par lielu temu jāraksta ar lielu, dziļu atbildības sajūtu cilvēku priekšā, neviltojot un nepadarot to sīku, jo lasītāja sirdis nepiekrāps!

Par nožēlošanu, daudziem jauniem dzejniekiem nepietiekami attīstītas paškritikas jūtas. Tāpat nepietiekami attīstīta sajūta par šīdiēnas lasītāja reālo uztveri.

PSR Savienības Augstākās Padomes sesijā, kas nesen beigusies, tika nosaukti daži skaitļi kuru mūsu rakstniekiem un dzejniekiem vajadzētu atcerēties un izprast.

37 miljoni augošās paaudzes pārstāvju pie mums mēcās pamatskolās un vidusskolās un vairāk nekā 1.200 tūkstoš cilvēku mācās augstskolās. Laudis ar augstāko un vidējo izglītību skaitāmi desmitos miljonu.

Bet tomēr jaunji un, par nožēlošanu arī ne sevišķi jauni literāti, bieži vien, atnākuši pie lasītāja, kurš jau sen zina sabiedrisko attiecību augstāko matemātiku, tēlodami profesorus un akadēmikus, mēģina viņam ieskaidrot, ka 2x2=4 un domā, ka viņi ir cilvēka dvēseļu inženieri.

Cina par māksliniecisko meistarību, man šķiet, ir vislielākais un visaktuālakais jautājums, kas šodien atrisināms mūsu dzejniekiem, jauniem un tādiem, kas vairs nav jauni.

Ar Puškina, Lermontova, Gorkija, Majakovska darbiem izaudzinātais lasītājs viegli atšķir surugatu no patiesas mākslas. Un, te es atļaušos pievērst jūsu uzmanību tam, kādā milzīgā loma cinā par padomju dzejnieka meistarību piešķirama literārajam mantojumam un, konkrēti, mūsu padomju laikmeta labākā un talantīgākā dzejnieka Vādiimira Majakovska mantojumam, jo runāt par meistarību, nebalstoties uz tām milzīgajām vērtībām, ko krievu dzeja uzkrājusi pirms mums — tas nozīmē nerunāt nekā.

Man liekas, ka patiesos apmērus Majakovska pieredzes iedarbībai uz padomju dzejas attīstību var noteikt, koncentrējot uzmanību divos virzienos.

Pirmkārt, nopietnā pētnieciskā darbā ar piemēriem no padomju dzejas dzīvās pieredzes, jāaplūcina nenoliedzamais fakts, ka šī dzejas novatora pārveidojošā darbība ietekmējusi kā viņam dzīvam esot, tā arī pēc viņa nāves, visas padomju dzejas attīstību visumā, arī tos dzejniekus, kuru pēc ārējās līdzības pazīmēm grūti iedalīt «Majakovska skolas» pārstāvju rindās.

Katrs īsts padomju dzejnieks, Majakovska laika biedrs vai arī literatūrā ienācis pēc viņa nāves, nevarēja sevi neizjust Majakovska novatoriskās iedarbības ietekmē, kas atbrīvoja no estētiskās inerības un kanoniskās rutīnas, paplašinot dzejas tematiku un prozematiku ar «visprozaiskākajām» sava lai-

dzus norādījumiem literatūras teorijas un prakses novados, daiļdarbu kompozīcijas, stila un valodas jautājumos.

21. un 22. martā apspriedes plenar-sēdēs ritēja debates par galvenajiem referātiem un sekciju darbu.

Debātēs piedalījās V. Ažajevs, M. Prišvins, K. Fedins, A. Tvardovskis, VLKJS CK sekretars N. Mihaīlovs, A. Karavaļeva G. Nikolaļeva, L. Ošanins, R. Blūms un daudzi pazīstami rakstnieki, literāru izdevumu redaktori un jauno rakstnieku pārstāvji.

22. martā «Pravdas» kultūras namā notika jauno dzejnieku vakars.

Pēc 9 dienu spraiga darba jauno rakstnieku otrā Vissavienības apspriedē noslēdzās 23. martā. A. Surkovs, rezumējot tās darba rezultātus, atzīmēja, ka Stalīna premiju jauno ieguvēju vidū atkal ir 12 rakstnieki, kas literatūrā ieņākuši tikai pēdējos gados.

Šie panākumi tagad iedvesmo radošam darbam visus apspriedes dalībniekus. Lielā pacilātībā apspriedes dalībnieki nosūtīja apsveikumu biedram Stalīnam.

Apspriedes gaitā daudz ieguvuši arī Padomju Latvijas pārstāvji. E. Vilka darbus vērtēja A. Katajevs, dzejnieka V. Alatiņeva poemu «Lenins Rīgā» analizēja V. Inbere un S. Narovčatovs. Dramaturgu sekcijas darbā aktīvi piedalījās N. Vētra un I. Stupņikovs.

ka temām, nevarēja neuzņemt, kaut arī netieši, kaut arī daļēji, viņa atklājumu ietekmi dzejas valodas, sintakses, intonacionālo iespēju radikālas demokrātizācijas novadā.

So Majakovska ietekmi, uzmanīši pētījot, var atrast tādu padomju dzejnieku dzejoļos, kas ārēji ļoti tāli Majakovskim.

Otrkārt, var un vajaga droši un atklāti runāt par to, ka padomju dzejā pastāv «Majakovska skola», kurai visos PSRS tautu dzejas brālīgo pulkos ir dažādu paaudžu dzejnieki, kas tieši cenšas turpināt Majakovska tradīciju visā viņa dzejas formas un satura sumā.

Vēl vairāk, — ir pamats runāt par «Majakovska skolu» pasaules progresīvajā dzejā, jo mums ir tādi svarīgi šīs skolas esamības pierādījumi kā Lulija Aragona, Pablo Nerudas, Nazima Hikmeta daiļrade, daudzu talantīgu jaunu un vecāku dzejnieku daiļrade tautas demokrātijas zemēs.

Vai, runādami par jauno dzejnieku daiļradi, mēs varam nepievērst uzmanību tam, ka viņu vidū ir tādi, kas tieši cenšas sekot Majakovskim un savos sacerējumos apliecina savu piederību «Majakovska skolai»?

Balstoties uz daudzu dzejnieku, gan krievu, gan brālīgo republiku, daiļrades, ar pilnām tiesībām var apgalvot, ka «Majakovska skola» padomju dzejā pastāv, ka šīs skolas dzejnieku rindās pārlidina jauni talantīgi laudis, ka nav jāizšķiras un aiz matiem jāpieveik apšaubāma līdzība, lai pamatotu šo acīm redzamu un dziļi pozitīvo faktu.

Majakovska skola padomju dzejā ir. Bet vai tas tomēr nozīmē, ka viss, kas neietilpst šīs skolas ietvaros, ir jauns?

Mums, komunisma augstieņu ienemšanas diēnā laikmeta laikā, biedriem, runājot par Majakovska tradīciju, uz dzejas uzdevumiem jauraugās tikpat plaši, kā raudzījās viņš pats, neieslēdzoties šauros skolu un skolu ietvaros, kad mums lemts atrisināt lielus, grūtus, bet cēlus uzdevumus. Un mums visiem, vecākiem un jauniem, ietilpstošiem «Majakovska skolā» šaurā šā jēdziena izpratnē, vai neietilpstošiem, Majakovskis ir nesamierināms aprītibas un rutīnas ienaidnieks.

Un tik ilgi, kamēr uz dzeju nāks jauni laudis, kuri bieži vien nezinā, kādās pūbēs būs vajadzīgas, lai izspīdētu savus talantus, dzejnieka teikto «vārdū, pārvērstu par «bumbu un karogu», kā pavēle armijai skanēs Majakovska rindas:

Dzeja —
tas pats, kas radiju dabūt:
ieguve grams,
bet darbs — viss gads.
Meklēdams
vienu vārdu labu,
esi 1000 tonnu
valodas rūdas racis.

Majakovska lielā vietā mūsu dzejas augšanas procesā ne mazākā mērā nemazina nepieciešamību pilnām saulām smelt no mūsu lielo priekšgājēju — Puškina, Lermontova, Nekrasova — radošā darbā pieredzē dārgumu krātuvē, no kurām vēl nav izsmelta pat ne simtā daļa.

Tādēļ es šodien uznēmos uzdevumu atgādināt, ka suma — Majakovskis un mūsu klasiku dzejas lielā pieredze — lūk ir tieši tā barojošā vide cinā par meistarību mūsu dzejā, bet mūsu tautas dzīve, mūsu tautas darba prakse, mūsu tautas dzīvā valoda ir dzīva tēlu, temu un problēmu vide mūsu padomju dzejas tagadnē un nākotnē.

Biedra Stalīna vēsturiskie raksti valodniecības jautājumos ne tikai valodniekiem, bet visiem mums, laudim, kam celtniecības materiāls ir vārds, pilnā apjomā uzstādījuši jautājumus par padomju literatūras valodas izkopšanu. Mūsu padomju dzejnieku, vārdam jābūt sevišķi izteiksmīgam, sevišķi atslātim, sevišķi dārgam un katrā atsevišķā gadījumā, katrā atsevišķā dzejoļi, vienīgājam.

Pagaidām mūsu dzeja veic savus uzdevumus: ir stingrs pamats domāt, ka tā veiks arī jaunus grūtākus uzdevumus, lo, atšķirībā no tagadējās kapitalistiskās pasaules trūdošās literatūras, padomju literatūra dzīvo vienu dzīvi ar tautu rakstnieku liktenus absolūti saliedējot ar tautas likteni. Mūsu spēks iņorjām ir tas, par ko lielieki pateicis Majakovskis:

It visu
skanīgo dzejnieka spēku
Tev,
veicēja šķira,
atdodu es.

Nekad neaizmirsīsim šos Majakovska vārdus! Mūsu daiļrade allaž būs cīnās dzeja neuzvaramajai komunisma celtnieku armijai, cīnās dzeja varonīgajam cilvēces avangardam, ko no uzvaras uz uzvaru vada padomju literatūras gudrais draugs, diēnais miera karognesējs biedrs Stalīns!

(Iespiests pēc saīsinātas stenogramas.)

A black and white portrait of a young man with a receding hairline, wearing a dark suit, white shirt, and patterned tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression.

Arvīds Ozoliņš

Anna Priede

Eižens Čanga

Janina Pankrate

Jānis Grauds

Prof. V. ZOSTS,
LPSR nopelniem bagātais mākslas
darbinieks

A black and white photograph of a theatrical performance. A male dancer in a light-colored, loose-fitting costume is being lifted by a group of female dancers. The male dancer has his arms raised in a 'V' shape. The female dancers are wearing long, patterned skirts and light-colored tops, with their arms raised in a similar 'V' shape. The background is dark and textured.

Skats no «Brīvības saktas» uzveduma

A. EGLĪTIS,
LPSR nopelniem bagātais mākslas
darbinieks

No mākslinieka, kurš sapēmis tautas atzinību, atradis pastu savu valodu, sabiedrība prasa, lai viņš veido bagātāku savu izteiksmi, nācīnā domā tēlainību Padomju tauta. A. Laniņa divas reizes pēlnīti piešķīrot Stalina premijas laureāta nosaukumu, gaida no viņa komunisma celtniecības laikmeta heroiskas piešķinātus darbus.

A. Ručinska uzn.

Mums nav datu par to, cik bērnu skolās vecumā ir izlasījuši tādus darbus kā N. Ostrovska «Kā rīdās tērauds». B. Polevoja «Stāsts par istu cilvēku», V. Lāča «Vētra», A. Sakses «Pret kalnu», A. Brodeles «Marta» un daudzus citus. Bet neatkarīgi no tā, mēs tomēr pilnīgi droši varam apgalvot, ka daudzus darbus, kas domāti

IGORS GRABARS

Sakarā ar 80 gadiem kopš viņa dzimšanas

R. LACE

Nav daudz cilvēku, kuru dzīve tik nesavtīgi veltīta mākslai un tik bagāta radošā darba rosmē, kā Igora Grabara, gleznotāja, mākslas zinātnieka, muzeju darbinieka un restauratora mūžs, kura 80. gadadienu atzīmējam šodien.

Mākslinieks dzimis Budapeštā, kur viņa tēvs bija parlamenta loceklis, aktīvs cīnītājs par Aizkarpātu Ukrainas nacionālo patstāvību. Vajāšanu rezultātā Grabara tēvs pārceļas dzīvot uz Krieviju.

I. Grabara bērnība un skolas gadi aizrit Maskavas apkārtnē un pašā Maskavā. Jau 10 gadu vecumā viņu visvairāk valdina zīmēšana, kaut arī pārējos mācību priekšmetos Igorš saņem teicamas atzīmes. Kā Maskavas liceja students viņš bieži apmeklē Tretjakova galeriju, viņa pirmie patstāvīgie darbi — portreti — saglabājušies jau no 1887. gada.

18 gadus vecs Grabars iestājas Pēterburgas universitatē, kurā 1893. gadā absolvē juridisko fakultāti. Studējams tiesību zinātnē, viņš gandrīz pilnīgi noklausās arī visus filoloģijas-vēstures fakultātes kursus, raksta par mākslas un citiem jautājumiem žurnālos, nepātraucot arī savus praktiskos vingrinājumus mākslā. Universitātes gadus radījis viņa ilustrācijas Gogola darbiem.

Mākslas akademiā Grabars iestājas 1894. gada rudenī, — tieši tad, kad Akademiā pēc radikālām reformām sāka strādāt jauni mācības spēki no «pērdziņņiku» vidus un tika atvērta mākslas darbnīcas, kādas tur agrāk nepastāvēja. Bet organizatoriski un pedagoģiski nepieredzējuši vadība tomēr nespēja vēl realizēt dzīvē visu, kas bija iecerēts.

Pa daļai tāpēc, kā arī tā laika modernisma virziena ietekmē Grabars visumā neieklaujas Akadēmijas prasībās, viņu neapmierināja pat lieliskā pedagoģa, labāko krievu mākslinieku audzinātāja Čistjakova metode. Piecus gadus (sākot ar 1896. g.) Grabars pavadīja Mīnchenē, mācoties toreiz populārajā māksliniekā un pedagoģā Ašbī skolā pēc tā sauktā «lodes principa», kas jau ar savu pazīmējumu vien liecina par formalistisku pieeju dabai.

Atgriezies Krievijā, Grabars tad arī radīja gleznas, kas viņam piešķirā reālamu vietu krievu dekadentismā sabiedrībā («Sauls, stars», «Fabrika nakts» u. c.), kuras žurnālam «Mir iskusstva» viņš jau no Mīnchenes sūtīja rakstus par mākslas «stāvokli» Vakarēiropā.

Grabaru vienmēr ļoti interesēja mākslas tehniskā puse un, atzīrvis ar dažādiem eksperimentiem, viņš bieži aizmirsa domāt par savu darbu saturu.

Igora Grabara mākslā tad nebija spēcīgās krievu realistu skolas tradīcijas, nebija kritiskā realisma stingro ideoloģisko pamatu un tāpēc viņu skāra dažādās modernisma ietekmes, kas gad-

sītu mājā uz laiku izpaudās arī krievu mākslā.

Jāsaka, ka Grabara peizāži sākumā pārāk spilgti un neharmoniski krāsās, nenozīmīgi saturā, pamazām tomēr kļūst vienkāršāki. Periodā no 1904.—1908. gadam šo kvalitatīvo pārvērtību raksturo tādi Grabara darbi kā «Zelta rudens», «Septembra snieg», «Februāra zilgme», «Marta snieg», «Sarmas un lēcās saules pasaka» un vairākas kļūdas dabas.

Laikposmā līdz pirmajam pasaules karam Grabars pievērsās arī arhitektūras problemām. Pēc viņa projekta ir uzcelta kāda slimnīcu pilsētiņa Maskavas apkārtnē.

Jau no 1903. gada Grabars strādā pie liela, visaptveroša «Krievu mākslas vēstures» izdevuma, veicot šā kolektīvā darba galvenā redaktora uzdevumus. Viņš patstāvīgi un sīki izpētīja Mākslas akadēmijas arhīvu, pazīstamo bibliogrāfu Petrova un Sobko rokrakstus. Zinātnu akadēmijas, Senāta, Sinodes, Tieslietu, Galma ministrijas un citus arhīvus.

Karš 1914. gadā pārtrauca šo darbu un tas palika puscelā. Gandrīz gadsimta puse, kas mūs atdala no «Krievu mākslas vēstures» izdošanas sākuma, ļoti daudz ko un radikāli izmainījis mūsu sabiedrības pasaules uzskatos un mākslas vērtēšanas metodēs. Še, nedzīlinošas Grabara teoretisko uzskatu un viņa literārā darbu analizē, jāsaka, ka viena no būtiskākajām viņa kļūdām ir viņa «ietekmes teorija», pēc kuras viņš katru krievu mākslas virziena sākumus meklē Vakarēiropas mākslā, neskatot krievu skolas patstāvību.

Tomēr jākonstatē, ka «Krievu mākslas vēsture» galvenos vilcienus savu vērtību nav zaudējusi vēl tagad un nezaudēs vēl ilgi, jo tajā izmantots un publicēts milzīgs daudzums dokumentāla materiāla, bez kura nevarēs iztikt arī tie mākslas zinātnieki, kas stāšies pie jaunas vispārīgās krievu mākslas vēstures sastādīšanas.

Jauns, ļoti nozīmīgs posms Grabara darbībā sākas 1913. gadā, kad viņam pēc Tretjakova nāves tiek uzticēta Tretjakova galerijas vadība. Kamēr Grabars bija šīs galerijas direktors (līdz 1925. gadam), notika tās izšķirošā pārvēidošana no privātas krātuves par istu krievu nacionālās mākslas muzeju. Grabars izstrādāja jaunu, zinātniski pamatotu ekspozīcijas plānu. Jaunais izkārtojums uzskatāmi parādīja krievu glezniecības organisku augsmi un attīstību un tās likumīgo līdztiesību pasaules tēlotājas mākslas kultūras vēsturē. Ar savu metodi Grabars pierādīja mākslas darbu pareiza izkārtējuma nozīmīgumu un radīja stingrus pamatus krievu muzeja zinātnē.

Padomju laikmets atnesa Grabaram lielu darba lūsmu, daudz jaunas enerģijas. Viņš veica milzīgu zinātnisko un organizatorisko darbu. Padomju kultūras celtniecības plašajā vērienā viņa darbības iespējas un apjoms arvien palielinājās. Bez atbildīgā postena Tretjakova galerijā viņa vadībā tiek uzticēta arī Muzeju lietu un mākslas un senātnes pieminekļu aizsardzības nodaļa, kuras darbībai Lenins piešķirā izcilu nozīmi. Līdztekus Grabars strādāja arī Valsts restaurācijas darbnīcās, organizēja ekspedīcijas mākslas priekšmetu vākšanā, lasīja Maskavas universitatē mākslas pieminekļu restaurācijas teorijas un praktikas kursu, veica vēl daudzus citus pienākumus.

Ap 1925. gadu Grabars no jauna pievērsās gleznošanai. Tagad viņa darbos dominējošais kļūst portrets. Tāpat kā pārējie padomju mākslinieki, viņš grib ar saviem mākslā izteiksmes līdzekļiem radīt jaunā padomju cilvēka tēlu, izteikt šā jaunā cilvēka morāles principus, parādīt socialisma celtnieku radošā darba lielumu. Tiesa, Grabara gleznoto padomju valsts un zinātnes darbinieku, mākslinieku, rakstnieku portretu vidū vēl daudz tādu, kuros efektīgajām krāsām ir tikai dekoratīva nozīme, jo tās nav galvenās portretā ietvertās domas izteicējas. Turpretim tādi portreti kā «Svetlana», «Matematikis Čaplins» ir arī dziļi psiholoģiski pamatoti un pareizi, izteiksmīgi raksturo attēlotās individualitātes.

Trīsdesmitajos gados Grabars pievērsās arī tematiskām gleznām. Kā labākie no šiem darbiem jāatzīmē «Lenins pie tiešā vada» un «Zemnieku sūtni pie Lenina». Pie šīm gleznām Grabars strādāja ļoti rūpīgi. Viņš mākslinieks spilgti attēlojis vēsturisko notikumu dziļumu un nozīmīgumu.

Padomju valdība un bolševiku partija ievērojusi Grabara neatlāstotās, plašās darbības un pastāvīgās augsmes nozīmi; 1928. gadā viņam vienam no pirmajiem piešķirts nopelniem bagātā mākslas darbinieka nosaukums. 1937. gadā par kapitālo pētījumu «Repins» (monogrāfija 2 daļās) viņš saņēma Stalina prēmiju, vēlāk viņam piešķirts arī KPFSR tautas mākslinieka nosaukums, akadēmika grāds.

Sos augstos apbalvojumus Grabars saņēmis pelnīti. Lai arī viņa mākslinieciskajās meklējumos ir bijis daudz maldu, lai arī viņa teoretiskos atzinumus koreģē arvien uz priekšu ejošā dzīves un radošās domas attīstība, nezu-doš paliek viņa milzīgais nesavtīgais darbs, kuru viņš kā faktisku materiālu ieguldījis savos literāri kritiskajos sacerējumos (bez jau minētajiem vēl monogrāfijās par F. Aleksejevu, V. Serovu, Teofanu Greku, A. Rublevu, I. Levitanu), organizatora un pedagoģa darbā.

Vakar Dailes teātri notika A. Surova lugas «Ausma pār Maskavu» pirmizrāde. Attēlā: Lilita Bērziņa (Kapitolina Solnceva), R. Kreļums (Kurepins), E. Leimane (Varja), V. Vecumniece (Vovka), V. Lavrentjeva uzt.

«DŽONS — MIERA KAREIVIS»

J. Krotkova lugas radiouzvedums

Latvijas PSR Radiokomiteja veikusi lielu un vērtīgu darbu: radiopārrādēm iestudēta J. Krotkova luga «Džons — miera kareivis». Tā veltīta izcilajam cīnītājam par mieru. Amerikas nēģeru dziedonim Polam Robsonam. Lugas galvenie varoņi ir Amerikas miera piekritēju komitejas un komunistiskās partijas darbinieki, kas, neskatoties uz reakcijas šķēršļiem, drosmīgi cīnās pret kara kurinātājiem. Aktuālo lugu iestudējis Latvijas PSR Radiokomitejas galvenais režisors,

nopelniem bagātais mākslas darbinieks K. Piesis. Izvedumā piedalās mūsu republikas izcili skatuves mākslinieki — Stalina prēmijas laureāti M. Klēniece, E. Zile, K. Klēnieks, L. Bārs, aktieri L. Smits, V. Svarcs, R. Kreļums, H. Vazdiks un citi. Radiokomitejas aktieru kolektīvs, Radiokomitejas koris un simfoniskais orķestris.

Lugas «Džons — miera kareivis» radiouzveduma pirmā raidījumu radio-klausītāji dzirdēs šodien, plkst. 19.30.

Nākamajā nedēļā

Šodien Mākslas darbinieku namā bērnu grāmatas nedēļai veltīts bērnu rīts. Satikšanās ar rakstnieku A. Griguli, Sākums plkst. 15.

Filharmonijas zālē koncerts-lekcija «Čaikovski». Lektors A. Darkevics. Piedalās J. Jeršova, Z. Heinevāgnere, L. Zachodņiks, M. Filšers, B. Moisejevs. Sākums plkst. 16.

Filharmonijas zālē simfoniskais koncerts. Piedalās Radiokomitejas simfoniskais orķestris. Dirģents A. Jānsone, Soliste L. Rubene. Sākums plkst. 20.30.

26. martā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā gleznotāju sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 18.

27. martā Mākslas darbinieku namā padomju dziesmu izpildītāju konkursa 1. gājiena. Sākums plkst. 16.

Latvijas Padomju rakstnieku savienībā krievu tulkotāju sekcijas sa-

naksme. Iztirzās I. Lēmaņa grāmatas «Pa dzīves ceļiem» tulkojumu. Tulkojis A. Mednis. Sākums plkst. 19.

29. martā Leļļu teātri republikas leļļu teātru skates noslēguma koncerts un skatītāju konference. Maskavas centrālā leļļu teātra režisora A. Fedotova lekcija par padomju leļļu teātra mākslu. Sākums plkst. 16.

Mākslas darbinieku namā Filharmonijas mākslinieku latviešu estrādes programmas skate. Sākums plkst. 19.

30. martā Mākslas darbinieku namā MDN vokālā ansambļa koncerts. Sākums plkst. 20.

31. martā Latvijas Padomju rakstnieku savienībā prozas sekcijas sanāksme. Iztirzās Laimona Pura stāstu krājumu «Diena kļūst gaišāka». Referenti I. Muiznieks un J. Plaudis. Sākums plkst. 17.

DAIĻLITERATURA BĒRNIEM

Turpinājums no 5. lapa puses

bos, valodā nav pietiekami izteiksmīga, sulīga. Šai ziņā labāks ir stāsts «Mežs atcina», bet tam ir citi trūkumi: stāsts kompozicionāli nav viengabals, pārāk stiepts, tam nesamērīgi plašs personažs, autors izceļot atsevišķus varoņus, nav līdz galam uzzīmējis pārējos. Radies tas tāpēc, ka rakstnieks vienā stāstā gribējis attēlot pārāk plašu dzīves materiālu.

Indriķa Lēmaņa grāmata «Pa dzīves ceļiem» jauno lasītāju iepazīstina ar darba laužu drūmo un smacīgo dzīvi buržuāziskās Latvijas apstākļos, kad fabrikanti un budži, namu īpašnieki, aizsargi un policisti, visa kapitalistiskā iekārta nospēdā beztiesībā mūsu tautu un tās jaunatni. Rakstnieks ar nīknu un naidu vērsas pret ekspluatatoriem un lasītājos rada riebumu pret viņiem.

Bet Lēmanis ne tikai atmāsko latviešu buržuāziskos nacionalistus, ne tikai parāda darba tautas ciešanas, Centrālē stāsta varoņi ir revolucionārie jaunieši Indriķis un Zalkains, kuru darbībā mēs redzam, ka visgrūtākajos pārbaudījumu brīžos mūsu tauta, jaunatne nepārtrauca cīņu par savu atbrīvošanu no kapitalisma jūga.

Stāsta audzināšā nozīme ir acīm redzama. Attēlojot mūsu tautas mokinio pagātni, autors palīdz lasītājam dziļāk izprast mūsdienu dzīves īstenības dīzēnumu.

Jānožēlo tikai tas, ka grāmatas II daļa mākslinieciskā ziņā neizsniedz I daļas līmeni: valoda daudzās vietās neizkopta, jauniešu revolucionāru tēli nav pietiekami individualizēti, bet tautas ienaidnieku tēli — pārmērīgi šablōnizēti.

Rezumējot mūsu prozas grāmatu devu bērniem pagājušajā gadā, jāsaka, ka ne skaita, ne tematikas ziņā tā tālu neapmierina jauno lasītāju prasības.

Dzējā aiztecējušajā gadā pavissam iznākušas piecas grāmatas — trīs skolas

vecuma bērniem un divas grāmatas pašiem mazākajiem lasītājiem.

Nozīmīgākā dzeju grāmata skolas vecuma bērniem (jāpiezīmē, ka dažas dzejas šīnī krājumā ir adresētas arī pirmsskolas vecuma bērniem) ir Pētera Sīla «Rīts». Iepriecina, ka autors vienkārti ir lakoniski, bērniem labi saprotamā valodā pastāsta par padomju Dzimtenes dīzēnumu, mūsu piecādi, pionieriem un skolu, kolchozu dzīves augšupeju, par visu zināšanu avotu — grāmatu, P. Sīla dzejiskie tēli ir konkrēti un dzīvi, tāpēc viegli uztverami un iedarbīgi.

Bet neraugoties uz to, ir arī atsevišķas dzejas, kas mākslinieciskajā ziņā nav izveidotas. Tāds ir, piemēram, dzejoļis «Jaunais nams»:

Čakli strādā namdari,
Baikūs velk un vel,
Kieģelus nes mūrnieki,
Jaunu namu cel.

Būs tur gaišas istabas,
Lieliem logiem, saulainas.
Bērniem ļoti patiksies
Dzīvot tur un mācīties.

Ja pirmais pants nerada vēl lielākus iebildumus, tad otrs — noteikti. Dzejnieks tanī nav nopietni padomājis ne par atskanām, ne arī par izteiksmes līdzekļu izvēli, tāpēc pants ir gluži prozaisks. Par laimi, līdzīgu vietu dzejolu krājumā ir maz, bet arī šīs mazumtās varēja tikt novērstas.

1950. gadā iznākušā pirmā Jāņa Grota dzeju grāmata bērniem «Padomju saulē». Kritiķa jau agrāk ir vairākkārt norādījis uz šīs grāmatas trūkumiem, kā arī pietiekami skaidri izcēlusi tās pozitīvo vērtību. Jāpasaka vienīgi tik daudz, ka bērnu literatūra ir visās padomju literatūras neatņemama sastāvdaļa, ka tās radīšanā vajaga pieiet ar visu nopietnību un ka pavisām šai darbā nav pieļaujamas

Savā poemā «Ina grib visu zināt» Laimons Pēlmanis pacēl ļoti interesantu temu. Aprakstot bērnu nodarbības Pionieru pilī, autors risina svarīgu audzināšanas jautājumu par to, ka nepietiek tikai ar vēlēšanos apgūt zināšanas, bet tikpat vajadzīgs arī rūpīgs un sistematisks darbs, pacietība un uzcītība, liels gribasspēks. Poemas varone Ina, kura sākumā baidās pārvērtēt grūtības, neatrod sev īsto vietu konstruktoru, lidmodelistu, baieta studijas, rokdarbu un citos pulciņos. Beidzot, pēc sarunas ar skolotāju, viņa pārliecinās, ka viņas vieta ir dabas zinātnu pulcīnā.

Kolektīva atbalstīta, arī Ina kļūst par īstu pionieri, kas nebaidās no grūtībām un pārvar tās. Ir ļoti labi, ka autors savā darbā pacēlis un samērā veiksmīgi atrisinājis padomju meitenes pāraugšanas problēmu. Tāpat ir pienācīgi jānovērtē tas fakts, ka L. Pēlmanis savā poemā izlieto gluži konkrētu materiālu.

Taču šai poemai ir viens būtisks trūkums. Gribēdams lasītājam pēc iespējas plašāk parādīt Pionieru pils lielo darbu, autors liek savai varonei izmēģināt savus spēkus un ciest neveiksmes vai visos pulciņos. Tādējādi Pionieru pils darbu autoram izdevies labi parādīt. Bet poema šī iemesla dēļ iznākusi nevajadzīgi stiepta, tai daudz liekvārdības, pati poeas varone lielā mērā ir statiska. Autors nav dzīlāk atklājis viņas domu un jūtu pasauli, nav pārliecināti noteļojis pāraugšanas procesu.

Pagājušais gads maz devis vismazākamiet lasītājiem. Tas nozīmē, ka daudz mūsu rakstnieki nav izstrādājuši, ka viņiem ar savu daiļradi aktīvi jāpiedalās pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā.

Tāpēc pelna atzinību Jūlija Vanaga dzejas pirmsskolas vecuma bērniem «Mazie kolchoznieki». Sadarbībā ar mākslinieku Z. Sūniņu dzejnieks devis bērniem skaistu grāmatu par mūsu kolchoziem. Viespār viņu sniegums ir labāks: bīļu grāmatas pāraugs, ko līdz šim ar latviešu padomju rakstnieka

tekstu laidusi klajā Latvijas valsts izdevniecība. Jāvēlas, lai arī turpmāk rakstnieki, ciešā sadarbībā ar māksliniekiem, radītu līdzīgas grāmatas.

Talantiņi uzrakstīta Pētera Sīla poema «Saulainās dienas» vismazākajiem lasītājiem. Pastāstot par vienas mājas iedzīvotājiem, dzejnieks tanī pašā laikā lasītājiem parāda padomju dzīves skaistumu. Sīrsmāgs un bērniem tuvs ir viegls humors, kas viļņos cauri poemai.

Te minētās 1950. gadā iznākušās grāmatas liecina, ka mūsu bērnu literatūra guvusi zināmus panākumus un augusi. Lai arī nepietiekami, tematiskajā ziņā tā paplašinājusies, tuvojusies dzīvei.

Bet, runājot par bērnu literatūras lielaizdevumiem, mums jākonstatē, ka līdzšinējais latviešu padomju rakstnieku darbs joprojām vēl neapmierina.

Kas tad ir raksturīgs mūsu bērnu literatūrai? Vispirms tas, ka tā galvenokārt ir literatūra par bērniem. Tas, bez šaubām, ir sasniegums. Toties nav vēl labi tas, ka mūsu rakstnieki savās grāmatās pāiet garām daudzām ārkārtīgi nozīmīgām mūsu dzīves parādībām. Lielu mazu vietu viņu daiļradē bērniem ienem komunistiskās sabiedrības celtniecības jautājumi. Ja pie mums ir jau grāmatas, piemēram, par socialistiskajiem laukiem, tad tādu nav par socialistiskajām pilsētām, fabrikām un rūpnīcām, par varoņo strādnieku šķiru, kurai vislielākie nopelni cīņā par komunistisko nākotni. Ja mēs par šodienu spriestu pēc mūsu grāmatām, kuras rakstījis bērniem, tad būtu jānoskaidro, kā mūsu bērnu literatūrā būtu bijusi citāda ja Valsts izdevniecības Bērnu un jaunatnes literatūras redakcija operatīvāk izdotu šīs uzrakstītās un pat konkursos godalgotās rakstnieku grāmatas.

Beldzot — bērnu literatūras drūva varēs īsti saņālot tikai tad, ja tās veidošanā nems dalību visi mūsu republikas rakstnieki. Šodien tās stāvoklis vēl nav panākts.